

Dr. sc. Lejla Muratović

DAROVITI UČENICI – UČENICI SA POSEBNIM ODGOJNO-OBRAZOVNIM POTREBAMA

Sažetak

Temeljna intencija ovog rada jeste ukazati na posebnost odgojno-obrazovnih potreba darovitih učenika, ali i istaći nedostatak systemske podrške njihovim potencijalima. Suština nastavnog procesa ogleda se u tome da svakom učeniku omogući dostizanje i ostvarivanje vlastitih mogućnosti i potencijala. Međutim, tradicionalno organizirana škola, prilagođena „prosječnom“ učeniku, nema razrađen sistem mjera kojima bi podstakla sposobnosti i potencijale darovitih učenika. U procesu nastave, učenici čije su razlike izraženije u odnosu na ostale vršnjake unutar odjeljenja, najčešće bivaju diskriminirani, odnosno, dolazi do poteškoća u zadovoljavanju njihovih specifičnih odgojno-obrazovnih potreba. To su učenici koji imaju određene poteškoće u razvoju, ali i oni učenici čije su sposobnosti iznadprosječne, koji se ubrzano razvijaju. I jednim i drugim neophodan je individualizirani pristup u procesima učenja i podučavanja, te adekvatna i potpuna podrška razvoju njihovih potencijala. Nažalost, realnost je takva da nastavnici obično ne primjećuju aktivitet učenika čije su sposobnosti iznadprosječne, pa se prema njima odnose kao i prema ostalim učenicima, dajući im zadatke i postavljajući pred njih probleme koje oni vrlo lako i bez imalo napora rješavaju. Da do ovoga ne bi došlo potrebno je prepoznati posebne odgojno-obrazovne potrebe darovitih učenika i ići u pravcu njihovog zadovoljenja, a nastavni proces organizirati uvažavajući principe individualizacije i diferencijacije u nastavi. Uvažavajući i ističući specifičnost odgojno-obrazovnih potreba darovitih učenika pravimo dobru osnovu za detaljnije razmatranje adekvatne odgojno-obrazovne podrške za ove učenike.

Ključne riječi: darovitost, daroviti učenici, posebne odgojno-obrazovne potrebe, „prosječan“ učenik

Uvod

*“Ne trudite se tako grčevito uklopiti,
kada ste rođeni da se ističete”*

Bill Gates

Krenuvši od činjenice da je svaki učenik *suis generis*, u pedagogiji i didaktici je već odavno napušten mit o odjeljenju kao homogenoj grupi. Svrha naše nastavničke aktivnosti jeste da svakom učeniku pomognemo u učenju i ostvarivanju vlastitih potencijala. Pri tome se susrećemo sa veoma širokom lepezom učeničkih sposobnosti, iskustava, navika, umijeća, interesa, motiva, predznanja (...). Sve su ove razlike veoma uočljive kada se javljaju u svojim krajnjim pojavnim manifestacijama (Ivančić, 2013). Tada govorimo o učenicima sa posebnim odgojno-obrazovnim potrebama.

i stopu uspješnosti. Naša realnost je takva da u nastavnom procesu daroviti učenici često nailaze na brojne teškoće i probleme koje ometaju njihov optimalni razvoj. Većina problema posljedica je zanemarivanja individualnih razlika koje postoje među djecom istog odjeljenja. Iz tog razloga, individualizirani pristup svakom učeniku mogao bi riješiti probleme na koji daroviti učenici nailaze u sadašnjim uslovima organizacije i realizacije nastavnog procesa. To će omogućiti darovitim učenicima unutarnji izvor motivacije i samoeфикаsnosti u učenju (Vialle & Rogers, 2009), te osjećaj lične kompetentnosti i povjerenja u vlastite potencijale (Proyer et al., 2016).

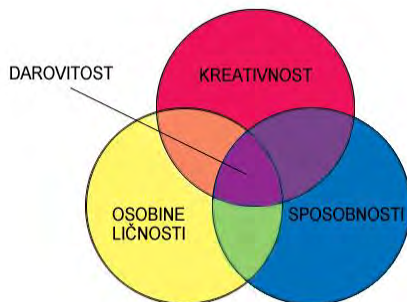
Svjesnost o postojanju posebnih odgojno-obrazovnih potreba darovitih učenika pred nastavnike stavlja obavezu da napuste paradigmu u kojoj je nastava prenošenje informacija sadržanih u nastavnom programu (Savić i Bošković, 2014). Fokus treba staviti na proces, a ne sadržaj učenja. To podrazumijeva izuzetno poznavanje karakteristika i potencijala svakog učenika, kako bismo utjecaj na njih bazirali na stvarnim potencijalima i potrebama.

Šta je, zapravo, darovitost i ko su daroviti učenici?

Pojam darovitost je veoma složen i kompleksan, te ga nije jednostavno definirati. Kako ističe Koren (2013) pojam darovitosti prošao je svoj dugi razvojno historijski tok. U početnim raspravama ovaj pojam se poistovjećivao sa visoko razvijenom općom inteligencijom (Terman, 1926; prema Altaras, 2006), da bi se vremenom značenje proširivalo na veći broj intelektualnih sposobnosti, do savremenih shvatanja o područno-specifičnoj darovitosti. Brojna istraživanja doprinijela su tome da se u pojam darovitost uvedu i mnoge "neintelektualne" determinante koje ga određuju. Tako Popović i sar. (2016) darovitost određuju kao kvalitet ličnosti koji, osim jedinstvenog stila učenja i stvaranja, podrazumijeva i postojanje interesovanja, aktivnosti i određeni vid socio-emocionalnih sposobnosti. Čudina-Obradović (1991), navodi da ne postoji jedan ispravan odgovor na pitanje „šta je darovitost“, nego postoje mnogobrojni i različiti odgovori koji upućuju na vrijeme javljanja darovitosti, na karakteristike ponašanja ili predviđanja nekog budućeg ponašanja, na vrstu ponašanja, na rano javljanje, na veliku produkciju i značajan doprinos čovječanstvu, na prirodnu, „urođenu“ lakoću postizanja rezultata. Iako se darovitost često poistovjećuje sa inteligencijom, kreativnošću ili talentom, ona je više od toga, jer sadrži još neke specifičnosti. Darovitost je pojam koji podrazumijeva postojanje određenih ponašanja kod pojedinca, koja ga izdvajaju iz prosjeka, a ta ponašanja su obično nadprosječna ili visokonadprosječna u nekoj oblasti. Koren (1989) darovitost definira kao sklop osobina koje omogućuju pojedincu da dosljedno postiže izrazito iznadprosječne rezultate u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi. Prema tome, darovitost nije rezultat jedne karakteristike, već kombinacije osobina, sposobnosti i ličnosti (Pejić, Tuhtan-Maras i Arrigoni, 2007).

Veoma prihvatljivo i često citirano objašnjenje darovitosti je ono koje nam nudi američki psiholog J.S. Renzulli (1978; prema Vizek Vidović i sar., 2014), a koje darovito ponašanje objašnjava kao interakciju iznadprosječnih sposobnosti, visoke usmjerenosti na zadatak (motivacije) i visokog stepena kreativnosti. Darovitost se javlja, dakle, kod onih pojedinaca koji mogu razviti ovu kombinaciju osobina i primijeniti je u nekom području ljudske aktivnosti. Renzullijevo objašnjenje darovitosti poznato je još kao troprstenasto objašnjenje, koje darovitost predstavlja kao preklapanje osnovnih komponenti darovitosti, što je prikazano na *Slici 1*. Što je preklapanje među krugovima veće, to je i darovitost veća. Svaka od ovih

komponenti zasebno ne predstavlja darovitost, nego samo njihovu međusobnu interakciju. Darovita djeca su ona djeca koja posjeduju (ili su sposobna da razviju) ovaj kompozitni sklop crta i primjenjuju ga na bilo koju potencijalno vrijednu oblast ljudskog rada (Renzulli, 1986; prema Maksić, 2007). Sva tri faktora jednako su bitna kod određivanja darovitosti, ali njihov intenzitet i razvoj nije jednak jer na njih utječu brojne karakteristike pojedinca i njegova okolina. Sposobnosti su najmanje podložne promjeni, dok su kreativnost, a naročito motivacija, faktori na koje se da utjecati i koji se mijenjaju vremenom (Čudina-Obradović, 1991).

Slika 1: Renzullijeva troprstenasta definicija darovitosti (Renzulli i Reis, 1985; prema Cvetković Lay i Sekulić Majurec, 1998)

Prva i osnovna karakteristika koja darovitima omogućava izuzetno postignuće i doprinos su *sposobnosti*. Iznadprosječne sposobnosti su u ranijim periodima smatrane jedinom odrednicom darovitosti, što je vidljivo prema psihometrijskoj definiciji darovitosti (Adžić, 2011), a specifikovane su u opće i specifične sposobnosti. Od općih sposobnosti navode se: visok nivo apstraktnog mišljenja, verbalno i numeričko rezonovanje, shvatanje prostornih odnosa, memorija i verbalna fluentnost, adaptacija na nove situacije i oblikovanje novih situacija koje se sreću u vanjskoj sredini i automatizacija informacionih procesa (brzo, tačno i selektivno prenošenje informacija) (Maksić, 2007). Specifične sposobnosti obuhvataju primjenu različitih kombinacija općih sposobnosti na jednu ili više oblasti znanja ili ljudskog djelovanja. Prema Koren (1989), darovitost se može iskazati u slijedećim područjima, a odnosi se na specifične sposobnosti: opće intelektualne sposobnosti, specifične školske sposobnosti, kreativne (stvaralačke) sposobnosti, sposobnosti vođenja i rukovođenja, umjetničke sposobnosti i vještine, psihomotorne sposobnosti.

Posvećenost zadatku podrazumijeva kapacitet za veliku zainteresovanost, zanos, uključenost u problem, oblast proučavanja ili oblik ljudskog izražavanja; kapacitet za ustrajnost, izdržljivost i određenost, težak i posvećen rad, jak ego i povjerenje u vlastite sposobnosti, oslobođenost od osjećaja slabosti i nemoći, težnju za postignućem (Maksić, 2007). To je, zapravo, jedan poseban vid motivacije - *task commitment*, koji po Renzulliju predstavlja energiju koju nadareni pojedinac ulaže u izvršenje zadatka (Koren, 2013). Brojna istraživanja su pokazala da koliko god je za darovitost bitna visoka opća ili specifična sposobnost, ako ona nije kombinovana sa nekim motivacijskim faktorima, prava se darovitost neće manifestirati (Čudina-Obradović, 1991). Darovitu djeca posjeduju unutarnju energiju i žar koji ih tjera da saznaju rezultate svojih zadataka i istraživanja.

Kreativnost je ona sposobnost koja se kod pojedinca može naslutiti prema njegovim originalnim i neuobičajenim pitanjima i odgovorima, u neobičajenim i mudrim izjavama, njegovoj neiscrpoj maštovitosti i inventivnosti, smislu za improvizaciju i originalnim

rješenjima problema, te hrabrosti da iskaže drugačije ideje (Cvetković Lay i Sekulić Majurec, 1998). Kreativan čovjek umjesto razmišljanja ka jednom pravilnom rješenju, razmišlja na divergentan način i nastoji iznaći razna moguća ispravna rješenja, te za to koristi najrazličitija, šira saznanja, koja vrlo često nisu u direktnoj vezi s temom. Kreativnost je sposobnost koju posjeduje veliki broj ljudi, međutim, ne smatra se darovitim svaki kreativni pojedinac. Ukoliko je kreativnost kombinovana sa druga dva već pomenuta i definisana pojma, nadprosječnim sposobnostima i motivacijom, tek tada se može govoriti o darovitosti.

Daroviti učenici su oni učenici kod kojih se, zbog njihovih iznimnih sposobnosti, mogu očekivati visoka postignuća, a identificirana su od strane stručnjaka (Vizek Vidović i sar., 2014). Vrlo su maštoviti, kreativni, te intelektualno sazrijevaju brže od svojih vršnjaka. Brojne su varijacije sposobnosti, osobina i karakteristika darovitih učenika, no ona se u razrednom okruženju najviše ističu po tome što zadatke obavljaju brže, uspješnije i drugačije od svojih vršnjaka. Poznavanje općih karakteristika darovitih učenika je veoma važno s aspekta kreiranja strategije za pružanje dodatne podrške, a one se ogledaju, kako navodi Vranjković (2010), u sljedećem:

- posjeduju izvanredne vještine rješavanja problema;
- lako pronalaze i uočavaju suptilne odnose, skrivena načela i generalizacije;
- vidljivo su iznimni u kvaliteti i kvantiteti vokabulara;
- zainteresovani su za riječi i njihova značenja;
- vole čitati i razumiju pročitano;
- razumiju složene i apstraktne ideje već u mlađoj dobi;
- brzo uče i lako zadržavaju ono što su učili;
- sjećaju se važnih detalja, koncepata i načela;
- pokazuju razumijevanje složenih aritmetičkih problema i shvataju složene matematičke koncepte;
- dugo zadržavaju pažnju;
- posjeduju sposobnost usmjeravanja vlastitog stjecanja znanja;
- samoregulirano učenje;
- kreativnost;
- pokazuju senzitivnost za fine ritmove, pokrete;
- pokazuju fleksibilnost u razmišljanju i rješavanju problema s više različitih gledišta.

Saznanja o prirodi darovitosti i adekvatnim uslovima za njen puni razvoj mogu da budu sigurna osnova za značajno inoviranje cjelokupne školske organizacije, nastavnih sadržaja i metoda, kao i vrednovanja procesa i ishoda pedagoškog rada (Nedeljković, 2010). Na tragu novih zahtjeva i mogućnosti, vrši se obogaćivanje redovnog školskog kurikuluma i uvodi diferencirani i individualizirani pristup darovitim učenicima. Umjesto tradicionalnog akademskog znanja i rutinskih vještina, škole se moraju okrenuti prema učenju kako misliti, zaključivati i kreativno rješavati probleme.

Odgojno-obrazovne potrebe darovitih učenika

Ideje vezane uz posebne odgojno-obrazovne potrebe darovitih učenika potječu još iz davnina. Tako je, npr. Platon, insistirao na posebnom obrazovanju darovite djece, smatrajući ih budućim vođama demokratskog društva (Vizek Vidović i sar., 2014). Danas je sasvim jasno da pored osnovnih obrazovnih potreba daroviti posjeduju i dodatne tzv. posebne potrebe, pod

kojima se podrazumijevaju: potreba za kontaktiranjem s vršnjacima prema hronološkoj dobi, potreba za kontaktiranjem s vršnjacima prema intelektualnoj dobi, potreba za radom u obogaćenim i proširenim odgojno-obrazovnim programima, potreba za nezavisnošću u učenju, potreba za izazovima sve do tačke moguće pogreške, te potreba za širokim programom kojim se podstiče cjelokupni razvoj djeteta (Cvetković Lay i Sekulić Majurec, 1998). Feldhusen i Wyman (1980; prema Čudina-Obradović, 1991) posebne obrazovne potrebe darovite djece dijele u tri grupe i to: *sticanje znanja, iskustava i navika učenja* (maksimalno usvajanje osnovnih pojmova i vještina, sticanje velikog fonda informacija o različitim sadržajima, aktivnost učenja na odgovarajućoj razini i odgovarajućim tempom, stimuliranje samostalnog čitanja, izloženost najrazličitijim područjima znanja, umjetnosti, zanimanja, profesija), *stvaranje uvjeta za razvoj kreativnosti* (omogućavanje iskustva u kreativnom mišljenju i kreativnom rješavanju problema s mnogim rješenjima, omogućavanje iskustva u logičkom mišljenju: logičkom zaključivanju i rješavanju problema s jednim tačnim rješenjima, stimulisanje predočavanja, mašte, specijalnih sposobnosti), *razvijanje emocionalnog potpornog sklopa i motivacije* (osvještavanje i razvijanje vlastitih sposobnosti, interesa i potreba, razvoj nezavisnosti, vlastite usmjerenosti i discipline u učenju, postavljanje visokih ciljeva i aspiracija, iskustvo u intelektualnim, umjetničkim i emocionalnim kontaktima s darovitom djecom).

Koren (1989) ističe nekoliko specifičnosti kada su u pitanju daroviti učenici i njihove posebne odgojno-obrazovne potrebe. U vezi sa *učenjem*, daroviti učenici imaju potrebe za sticanjem znanja i informacija iz različitih oblasti; bogaćenjem svog rječnika; prilikama u kojima će pokazati svoje govorničke vještine; situacijama u kojima će vježbati svoje intelektualne sposobnosti (uobličavanje činjenica, shvatanje osnovnih principa, opažanje i razumijevanje složenih stvari i pojava); čitanjem; radom na teškim i složenim zadacima; korištenjem vještine kritičkog mišljenja. U odnosu na *stvaralaštvo*, daroviti učenik ima potrebe da razvija veliki broj ideja i rješenja za postavljene probleme; može da postavlja mnoga pitanja o različitim stvarima; može da ponudi neuobičajene, originalne i domišljate odgovore; da se bavi prilagođavanjem, poboljšavanjem i mijenjanjem načela, objekata i sistema; u rješavanju problema prihvata rizik; da se ponaša nekonformistički, kao individualac i da bude različit od drugih; da pokaže svoj smisao za humor; kritički provjerava izjave i postupke autoriteta (npr. nastavnika). Kada je u pitanju *motivacija*, potrebe darovitog učenika su prilike u kojima će moći da se potpuno preda preferiranom zadatku; da ne radi rutinske, neinventivne poslove; da radi tempom koji mu odgovara; da radi bez veće pomoći odraslih; da se, osim proučavanja pitanja vezanih za oblast njegovog interesovanja i uzrast, bavi i pitanjima odraslih (npr. pitanja religije, politike, spolne i rasne razlike); da ispolji odlučnost i istrajnost u svojim uvjerenjima; da zadovolji visoke razvojne zahtjeve koje sebi postavlja i težnju za savršenstvom. Što se tiče *socijalnih karakteristika*, daroviti učenici imaju potrebe da sarađuju sa djecom svoga uzrasta i odraslima; ne prihvataju mišljenje i ponašanje većine; preuzima dužnosti i odgovornosti koje iz njih proističu; planira i organizuje; prilagođava se novim prilikama i društvenim situacijama; živi u demokratskim i ravnopravnim društvenim odnosima; ispoljava samosvijest i samopouzdanje; uživa se u probleme drugih.

Raspravljajući o potrebama darovitih učenika Betts & Neihart (1988; prema Maksić, 2007) ističu da daroviti učenici imaju potrebu da preuzimaju rizik, uporno istražuju, budu izloženi izazovu, rade samostalno, imaju slobodu izbora, dobiju program prilagođen njihovim potencijalima, razvijaju svoje vještine, dobiju pomoć i povratnu informaciju o svome radu,

odgovarajuće mogućnosti i prilike (...). Na osnovu rezultata svojih longitudinalnih istraživanja Freeman (1983) ističe da darovita djeca i mladi imaju iste obrazovne potrebe kao i sva ostala djeca, ali su njihove obrazovne potrebe veće. Osujećenje njihovih potreba izaziva jače reakcije nego što je to slučaj kod prosječne djece. Faktori koji pri tome mogu da stvore dodatne probleme u školi su prevelika osjetljivost darovite djece, njihov perfekcionizam i nerealna očekivanja, te neadekvatan obrazovni tretman. Prevelika osjetljivost darovite djece može učiniti da ona dožive neuspjeh i kada postižu zadovoljavajući školski uspjeh. Potreba za savršenstvom u onome što rade može nepotrebno da ih usporava, rezultira neuspjehom, pa čak i odustajanjem od aktivnosti u kojoj ne postižu, za njih, zadovoljavajući rezultat. Nerealna očekivanja mogu da potječu od samog učenika, ali češći je slučaj da ona potječu od učenikovog okruženja, koje postavlja previsoke zahtjeve. Oduševljeni djetetovim mogućnostima, roditelji i nastavnici traže od njega da isključivo radi na svojim talentima, zanemarujući druge razvojno značajne aktivnosti, ali i djetetova interesovanja. Što se više darovito dijete razlikuje od svoje okoline, veća je vjerovatnoća da okolina neće adekvatno odgovoriti njegovim potrebama.

Dorđević (1995), raspravljajući o potrebama darovite djece, ističe da ovi učenici najprije imaju potrebu da im školski rad i učenje budu izazov. Također, imaju potrebu za nezavisnim, samostalnim radom, ali i radom u grupi. Izražena je i njihova potreba za razvijanjem vještina postavljanja pitanja da bi naučili da precizno identifikuju ono što istražuju. Da bi daroviti učenici imali priliku provjeriti ispravnost svojih ideja, njihovo preciziranje, procjenjivanje drugačijih shvatanja, kao i posmatranje problema iz različitih uglova, treba im što češće omogućiti učešće u produktivnim diskusijama. Darovita djeca treba da ovladaju i različitim tehnikama pisanja, kako bi organizovala i strukturirala svoje misli i ideje na koncizan i razumljiv način, ali i istraživačkim tehnikama, neophodnim za prikupljanje i bilježenje informacija o temi kojom se bave. Sa darovitom djecom treba raditi na podsticanju upornosti, kako bi započeti posao bili u stanju dovesti do kraja. Daroviti učenici, zbog prirode svojih sposobnosti i osobina ličnosti, imaju i specifične potrebe u svom kognitivnom, afektivnom i socijalnom razvoju (Nedeljković, 2010). Osim uvažavanja trenutnih interesovanja, kod darovitih učenika treba razvijati i nova interesovanja, da bi se izbjegla mogućnost jednostranosti. I najzad, važno je istaći da pri radu sa darovitim učenicima treba voditi računa i o slabostima ovih učenika, ne očekujući od njih univerzalnost i savršenstvo u svim područjima.

Uvažavajući i ističući posebnost odgojno-obrazovnih potreba darovitih učenika pravimo dobru osnovu za detaljnije razmatranje adekvatne odgojno-obrazovne podrške za ove učenike. Danas su evidentni sve veći zahtjevi za podrškom koju škola treba da pruži razvoju društva adekvatnom pripremom svakog pojedinca, a najviše onih s navećim intelektualnim i kreativnim potencijalima. Upravo se od ovih pojedinaca, kako ističe Maksić (2007) očekuje da budu vođe i nosioci prosperiteta jednog društva. Daroviti učenici su budući vinovnici ideja i napretka jednog društva, budući lideri i najveće nacionalno bogatstvo. Ulaganje u razvoj darovitih pojedinaca najbolje je ulaganje sa stanovišta općeg društvenog razvoja jedne zemlje. U ove svrhe vrše se izmjene regularnog kurikuluma i uvode posebni oblici rada s darovitim učenicima, sukladno njihovim interesima i potencijalima.

Umjesto zaključka

Na osnovu navedenih osobina i posebnih odgojno-obrazovnih potreba darovitih učenika, nameće se zaključak da je izuzetno teško navedene karakteristike podržati u uslovima

tradicionalno organizirane nastave, skrojene po mjeri "prosječnog" učenika. Razmatrajući položaj darovitih učenika u školama na području Tuzlanskog kantona, utvrdili smo da je zakonski okvir na ovom polju isključivo formalne prirode. Naime, članom 33, stav 1, Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju, predviđeno je da se u „redovnoj školi realizira posebni dodatni program za nadarene učenike“ (Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju, Službene novine TK, 09/15, str. 8). Član 63. navedenog Zakona reguliše način akceleracije ili ubrzanog napredovanja učenika. Međutim, veoma malo je konkretnih i pozitivnih primjera prepoznavanja darovitosti kod učenika, kao i primjera podsticajnog djelovanja škole na potencijal darovitog učenika. Da bi u školi metodički ispravno i podsticajno djelovali na potencijal darovitih učenika, neophodno ih je najprije uočiti, to jest, prepoznati njihove osobine koje ukazuju na darovitost kao i posebne odgojno-obrazovne potrebe. Od škole se očekuje da odnos prema darovitim učenicima ne svede na rješavanje pojedinačnih slučajeva, već da razvije sistem mjera koji će regulisati status darovitog učenika, obezbjeđujući zadovoljavanje njihovih specifičnih odgojno-obrazovnih potreba. Poboljšanje rada u području obrazovanja darovitih učenika u međusobnoj je ovisnosti obrazovne politike, nastavnika, roditelja i naučne i stručne javnosti. Da bismo ostvarili pomak na tom polju neophodno je nastavnicima i drugim angažiranim stručnjacima pružiti adekvatno profesionalno usavršavanje iz oblasti prepoznavanja i rada s darovitim učenicima, posvetiti dovoljno pažnje programima i aktivnostima koji bi unapređujuće djelovali na potencijale darovitih učenika, te ovim učenicima osigurati adekvatnu obrazovnu podršku. Ono što bi, sasvim sigurno, unaprijedilo položaj darovitih učenika u našoj sredini jeste donošenje podzakonskog akta, tačnije pravilnika koji bi dalje razradio i preciznije regulirao položaj darovitih učenika u našem školskom sistemu. Ovim pravilnikom bi se bliže definirao način uočavanja, školovanja, podsticanja i praćenja darovitih učenika, tačnije uvjeti zadovoljavanja njihovih posebnih odgojno-obrazovnih potreba.

Tradicionalni pristup u organizaciji i realizaciji nastavnog procesa, nastava prilagođena „prosječnom“ učeniku, neadekvatne mjere i postupci prepoznavanja i identifikacije darovitih učenika, nekompetentnost nastavnika za rad sa ovim učenicima, te odsustvo systemske brige o potencijalima darovitih učenika, samo su neki od problema na koje nailazimo kada je u pitanju njihovo obrazovanje. Rad sa darovitim učenicima u nastavi izuzetno je izazovan. Takva djeca mogu i žele više, a dužnost svih nas i cjelokupnog sistema je da im osigura uslove u kojima se njihove izuzetne sposobnosti mogu uspješno razvijati. Da bi daroviti učenici postigli najbolje rezultate, i u potpunosti razvili svoje potencijale, neophodno im je pružiti adekvatnu odgojno-obrazovnu podršku, tačnije sadržaj i način rada prilagoditi njihovim potrebama, potencijalima i interesima.

Literatura

1. Adžić, D. (2011). Darovitost i rad s darovitim učenicima, kako teoriju prenijeti u praksu. *Život i škola*, 25(1/2005), 171-184.
2. Altaras, A. (2006). *Darovitost i podbacivanje*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
3. Cvetković Lay, J. i Sekulić Majurec, A. (1998). *Darovito je, što ću s njim?* Zagreb: Alinea
4. Čudina-Obradović, M. (1991). *Nadarenost: razumjevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.

5. Đorđević, B., (1995). *Daroviti učenici i (ne)uspeh*. Beograd: Zajednica učiteljskih fakulteta.
6. Freeman, J. (1991). *Gifted children growing up*. London: Cassel.
7. Ivančić, Đ. (2013). *Diferencirana nastava u inkluzivnoj školi*. Beograd: Eduka.
8. Koren, I. (1989). *Kako prepoznati i identifikirati nadarenog učenika*. Zagreb: Školske novine.
9. Koren, I. (2013). Povijesni osvrt na konceptualizaciju pojave nadarenosti. *Napredak*, 154 (3), str. 339 – 361
10. Maksić, S. (2007). *Darovito dete u školi*. Beograd: Zavod za udžbenike.
11. Nedeljković, N. (2010). *Društvo u promenama i obrazovanje*. Beograd: Eduka.
12. Pejić, P., Tuhtan-Maras, T. & Arrigoni, J., (2007). Savremeni pristupi podsticanju dječije darovitosti s kreativnim radionicama. *Magistra Iadertina*, 2(2) 133-149
13. Popović i sar. (2016). Podrška razvijanju darovitosti u školskoj praksi. *Inovacije u nastavi*, XXIX, 3, 73-83.
14. Proyer, R. et all (2016). *Strength-based interventions: Their importance in application to the gifted*. Gifted Education International.
15. Savić, M. i Bošković, T. (2014). *Podrška inkluziji. Inkluzija da, ali kako?*. Istočno Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
16. Vialle, W. & Rogers, K.B. (2009). *Educating the Gifted Learner*. Tuggerah, NSW: David Barlow Publishing.
17. Vizek Vidović, V. i sar. (2014). *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP- Vern.
18. Vranjković, Lj. (2010). Daroviti učenici, *Život i škola*, 24(2), 253 – 258.
19. Winner, E. (2005). *Darovita djeca, mitovi i stvarnost*. Lekenik: Ostvarenje.
20. *Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju* (2015). Službene novine TK, br. 09/15

GIFTED STUDENTS – STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Abstract

Foundational aim of this paper is to emphasize specialty of educational needs of gifted students and to point out lack of systematic support for their potential. At core of educational process is providing every student with possibility of achieving their own maximum capabilities and potential. However, traditionally organized schools that are adjusted to average student, has no system of measurements that would be used to stimulate gifted students in terms of their capabilities and potential. In teaching process, students that differ in comparison to other students in class are discriminated i.e. there are difficulties in satisfying their specific educational needs. Those are students that have certain difficulties in development, but in that category are also students whose capabilities are above average, the students that develop more rapidly. Both of those types of students need individualized approach in processes of learning and teaching and adequate and complete support in developing their potential. Unfortunately, the reality is, that teachers do not recognize students that have above average capabilities, and those students are treated as all others, they are being given same tests and tasks as other students and they solve them with ease and with little or no effort. In order for this not to happen it is essential to recognize educational needs of gifted students and move in direction of satisfying those needs and organize teaching process having principles of individualization and

differentiation in mind. Respecting and pointing out the specificity of educational needs of gifted students we make good foundation for further evaluation of adequate educational support for these students.

Keywords: giftedness, gifted students, special educational needs, “average” student